

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

คำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นมีอิทธิพลต่อวิถีคิดและการมองโลกของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะคำสอนที่ให้มองโลกในลักษณะองค์รวม เพราะเหตุที่เกิดเป็นผลของการกระทำ จึงต้องมองสรรพสิ่งอย่างมีเอกภาพ ธรรมชาติเกิดขึ้นอย่างเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน รวมทั้งมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ การศึกษาคือการหาเหตุความสัมพันธ์ ความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันของสิ่งต่าง ๆ เกิดวิถีคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย สรรพสิ่งทำงานร่วมกัน จนสามารถเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตอยู่กับความสัมพันธ์นั้นได้ สังคมไทยดั้งเดิมอยู่ด้วยวิถีคิดนี้มาตลอด

สมัยกรุงเก่าๆ ตอนต้นตั้งแต่รัชกาล สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช การตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองของผู้คนในสยามประเทศ เป็นกระบวนการสร้างบ้านแปลงเมืองในสังคมชาวนา (Peasant Society) ที่เป็นเช่นนั้นเรื่อยมานับพันปี ตั้งแต่สมัยทวารวดี-ลพบุรีก็ว่าได้ คือกระบวนการเดียวกันที่ทำให้เกิดชุมชนในระดับบ้านและเมืองขึ้น แม้ว่ารูปแบบของแต่ละยุค แต่ละสมัยจะไม่เหมือนกันก็ตาม

มาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 เป็นช่วงต้นของการเปลี่ยนผ่านอันเนื่องมาจากการได้รับอิทธิพลความคิดแบบบ้านเมืองทางตะวันตกเข้ามาทำให้โลกทัศน์และค่านิยมของชนชั้นปกครองเปลี่ยนแปลง สิ่งสำคัญที่เป็นพลังผลักดันก็คือ ความคิดในเรื่องโลกวิสัย (Secularization) อันเป็นต้นตอของความคิดแบบแยกส่วน

สมัยก่อนคนมองโลกในลักษณะที่เป็นองค์รวม ไม่มีการแบ่งแยกโลกทางวัตถุกับโลกทางธรรมและจิตวิญญาณในจักรวาลแบบไตรภูมิที่เชื่อว่าโลกแบน มีปลาอานนท์หนุนแผ่นดินและมีเขาพระสุเมรุมาศเป็นศูนย์กลางของจักรวาลที่สะท้อน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน (นั่นคือคนต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเหล่า) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ (อันนำมาซึ่งการจัดการกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติเพื่อการมีปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตารอดร่วมกัน เป็นที่มาของความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และกิจกรรมทางเศรษฐกิจการเมือง) ความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ อันเป็นเรื่องของระบบความเชื่อในมิติทางจิตวิญญาณ ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ทั้งหมด มีความเชื่อมโยงด้วยมิติความสัมพันธ์กันทั้งสามอย่างนี้อย่างเป็นองค์รวม

หากแต่ โลกวิสัยเป็นอิทธิพลความนึกคิดของคนตะวันตกที่แยกส่วน โลกทางวัตถุออกจากโลกทางจิตวิญญาณ ทั้งยังมีความพยายามในการดำเนินการต่าง ๆ ของทางรัฐที่จะเพิกเฉยและ

ลบล้างความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณให้หมดไป ซึ่งมีผลที่ทำให้คนมองสิ่งต่างๆ รอบตัวในแง่ทางวัตถุ และเชื่อในเรื่องวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีจนสุดโต่ง (ศรีศักร วัลลิโภคม, 2554, หน้า 204-205)

สาเหตุที่คนตะวันตกมีธรรมชาติในการมองโลกแบบดังกล่าวนี้ รองศาสตราจารย์ ศรีศักร วัลลิโภคม (2554) ให้เหตุผลไว้ดังนี้

คนตะวันตกมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ไม่ใคร่สมบูรณ์พูนสุข ทั้งดินฟ้า อากาศและความหลากหลายทางชีวภาพเช่น คนตะวันออก จึงต้องต่อสู้กับธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม เพื่อดำรงชีวิตรอดตลอดเวลา มักจะมองโลกในลักษณะที่ต้องควบคุมจักรวาลด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คนเหล่านี้จึงให้ความสำคัญกับสิ่งเหนือธรรมชาติหรือ อำนาจเหนือธรรมชาติน้อย และเน้นพัฒนาการเรียนรู้การประดิษฐ์ในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างก้าวหน้า ต่างกับคนตะวันออกที่อยู่ในสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพดีกว่า จึงไม่สนใจในเรื่องความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อเอาชนะธรรมชาติ เพราะมีความเชื่อว่า มีหลายสิ่งหลายอย่างในจักรวาลที่มนุษย์มีความรู้ไม่ถึงและไม่สามารถควบคุมได้ หากเป็นเรื่องของอำนาจเหนือธรรมชาติที่ต้องสยบด้วยความเชื่อทางศาสนาและควบคุมด้วย พิธีกรรมทางไสยศาสตร์ อันเป็นเรื่องของจิตวิญญาณที่แสดงออกในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์ มากกว่าความเป็นจริงทางรูปธรรม

ด้วยการมองโลกที่แตกต่างกันของคนทั้งสองกลุ่มดังกล่าวนี้ทำให้แลเห็นพัฒนาการทางอารยธรรมที่ต่างกัน โดยคนตะวันตกจะมีพัฒนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้า และลดความสำคัญของอดีตเข้าสู่ผลสำเร็จทางวัตถุในปัจจุบันและอนาคต อันเป็นผลทำให้โลก ธรรมชาติ โลกทางจิตวิญญาณเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของ คนยุคใหม่ของโลกในทางเศรษฐกิจและการเมือง (Globalization) ในขณะที่คนตะวันออกยังเห็น ความสำคัญของอดีตและความรุ่งเรืองในอารยธรรมทางศาสนา ประเพณี พิธีกรรม และ ศิลปวัฒนธรรม อันเป็นรากเหง้าในความเป็นมนุษย์ในแต่ละถิ่นฐานบ้านเกิด ที่มีความแตกต่างกัน ออกไปทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์

การปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 17 อันนับเป็นความสำเร็จของคนตะวันตก นั้น มีผลอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมของคนทางซีกตะวันออกของ โลกความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในเรื่องเครื่องจักรกลนั้นไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการใช้เครื่องยนต์ แทนแรงงานคนในด้านการผลิต หากยังครอบคลุมไปถึงการพัฒนาเรือกลไฟที่เป็นทั้งเรือสินค้าและ เรือรบในการเดินสมุทร และบรรดาอาวุธสงครามที่มีอานุภาพในการทำลายล้างทำให้คนตะวันตกมี อำนาจทางทะเลและการคมนาคม เดินเรือเข้ามาสำรวจแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของคนตะวันออก นำทั้งลัทธิศาสนาและการปกครองเข้ามารุกรานเอาบ้านเมืองทางตะวันออกเป็นอาณานิคม

ยุคของการล่าอาณานิคมดังกล่าวนับเนื่องเป็นการทำให้โลกเป็นหนึ่งเดียวกันภายใต้อารยธรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของคนตะวันตก รวมถึงการให้การศึกษาและปลูกฝังความเป็นตะวันตกให้กับคนตะวันออกอย่างต่อเนื่องหลายชั่วอายุคน อันเป็นผลให้เกิดการมองโลกและค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่ให้เปลี่ยนไปเป็นแบบคนตะวันตก ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นตะวันตกเป็นเรื่องศิวิไลซ์และทันสมัย คู่มือหน้ามีตา แต่สิ่งที่เป็นคนนอกดูเล้าหลัง ไม่ทันโลกเสียเลย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2554, หน้า 231-232)

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหाराช รัชกาลที่ 5 คือจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชาวนาสู่สังคมกสิกร (Farmer Society) เป็นยุคของปัญญาชน ชนชั้นปกครองรุ่นใหม่ที่ได้รับอิทธิพลตะวันตกเต็มตัว สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญก็คือ การปฏิรูปการเมืองการปกครอง โดยใช้กระบวนการสร้างอาณานิคมภายใน ตามแบบสร้างอาณานิคมของคนตะวันตกในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ อย่างเช่นการกำหนดการปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นที่ทำให้การดำรงอยู่ของสังคมบ้านและเมืองอย่างมีอิสระทางวัฒนธรรมต้องสั่นคลอน บ้านและเมืองกลายเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัดไปจนหมดสิ้น (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2554, หน้า 205)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อวิถีชีวิต ขนบ ประเพณีและวัฒนธรรมของผู้คนเรียกได้ว่าแทบทุกส่วนและทุกมิติของชีวิต และสิ่งที่เป็ปัญหาตามมาถึงปัจจุบันนั้นคือเรื่องการศึกษา สำหรับเยาวชน ที่เกิดความไม่ชัดเจนในการจัดการศึกษา และการศึกษาในกระแสหลักก็ขัดกับสภาพบริบทชุมชน ที่สำคัญคือบริบทครอบครัว จนมีคำกล่าวว่า “การศึกษาไทยพรากรลูกไปจากพ่อแม่”

การศึกษาในประเทศไทยเริ่มมีแบบแผนในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการปฏิรูปการศึกษาจากเดิมที่การศึกษาเกิดขึ้นในวัดที่มีพระสงฆ์เป็นผู้ให้ความรู้ มาเป็นการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนตามแบบของตะวันตก จึงทำให้ระบบการศึกษาของไทยเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปจากเดิมเพราะการศึกษาในรูปแบบของตะวันตกทำให้โรงเรียนกลายมาเป็นศูนย์กลางของระบบการศึกษาแทนที่วัด แม้หลักสูตรการเรียนการสอนดังกล่าวนั้นเป็นผลให้การเรียนการสอนมีระบบมากขึ้นก็จริง แต่รูปแบบของการศึกษากระแสหลักนั้นประสบปัญหาบางส่วนที่สำคัญ คือความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จำเป็นถูกลดความสำคัญลง ความรู้ทางศีลธรรมที่ฝังรวมอยู่กับความรู้ด้านวิชาอาชีพก็ถูกแยกออกจากกัน นักเรียนไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ในตำรา กับความรู้เพื่อการใช้ชีวิตได้ อีกทั้งเกิดค่านิยมเรื่องการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียง เกิดการแข่งขันด้านชื่อเสียงมากกว่าการแสวงหาความรู้ที่แท้จริง (ส. ศิวรักษ์, 2554, หน้า 1)

จากงานวิจัยด้านการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า การศึกษาของไทยในปัจจุบัน มีปัญหาที่สำคัญคือ รูปแบบการจัดการศึกษามีข้อจำกัด การจัดการเรียนการสอนทั้งในระบบโรงเรียนและนอก

ระบบโรงเรียนขาดการสนับสนุนและส่งเสริมอย่างจริงจังในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสร้างคุณธรรมจริยธรรม ทั้งแก่เด็ก เยาวชนและประชาชน เพราะเน้นการท่องจำมากกว่าการนำไปปฏิบัติ เป็นการจัดการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการ และความจำเป็นของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคมทั้งประเทศ วัฒนธรรมและค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในระบบอุตสาหกรรมหรือทุนนิยม ซึ่งก่อให้เกิดความเอารัดเอาเปรียบต่อสู้แข่งขัน เพื่ออำนาจ ชื่อเสียง และ โภคทรัพย์ ทำให้เกิดปัญหาสังคมนานาประการ (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2533, หน้า 1; คณะอนุกรรมการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม, 2535, หน้า 1)

กลายเป็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นมีเหตุมาจากการศึกษาแบบแยกส่วน และถ้าการแก้ปัญหา คือกลับไปใช้การศึกษาแบบเดิมนั้นคือการให้ศึกษาแบบองค์รวมแล้ว ก็ยังมีปัญหาดูเหมือนอยู่อีกอยู่ดี เพราะประเทศไทยได้ใช้การศึกษาแบบแยกส่วนมาเป็นระยะเวลานานแล้ว มีการวางรากฐาน ระบบระเบียบวิธีการมากมายตามอย่างประเทศตะวันตก มีกระทรวงศึกษาธิการ มีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีการดูแลลงไปเป็นหน่วยย่อย ๆ ตามลักษณะของการปกครองแบบประชาธิปไตย การกลับไปใช้รูปแบบเดิมทันทีที่ให้พระสงฆ์มาสอนแล้วนักเรียนทุกคนต้องบวชเรียนคงเป็นไปได้ จึงเกิดแนวคิดที่จะทำอย่างไรให้การศึกษาในระบบที่มีลักษณะเฉพาะคือเป็นการศึกษาแบบแยกส่วน สามารถนำมาใช้กับเยาวชนไทย ครอบครัวไทย ที่มีพื้นฐานทางความคิดและรูปแบบการใช้ชีวิตแบบองค์รวมอยู่ก่อนแล้ว

การศึกษาแบบองค์รวมที่มีการนำมาประยุกต์ใช้ใหม่อีกทีในประเทศไทยนั้น เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนการปฏิรูปการศึกษาในปี พ.ศ. 2542 และได้รับความสนใจในฐานะที่เป็นการศึกษาทางเลือก (Alternative Education) มาก่อน ซึ่งเกิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบและมีรูปแบบที่แตกต่างกันหลากหลาย รวมทั้งกรณีของบ้านเรียน (Home School) ด้วย โดยมีลักษณะร่วม คือ การให้ความสำคัญของผู้เรียนเป็นรายบุคคลมากขึ้น และความสำคัญของสาระวิชาตามหลักสูตรเป็นรอง รวมทั้งปรับเปลี่ยนบทบาทของครู จากการกำกับการเรียนรู้โดยสิ้นเชิง มาเป็นผู้นำพานักเรียนสู่การเรียนรู้เชิงประจักษ์ สัมผัสประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง ผ่านการปฏิบัติกิจกรรมและการงานจริงมากขึ้น

จึงเป็นที่ยอมรับว่าการศึกษาเพียงรูปแบบเดียวในระบบจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของเด็กได้จึงต้องมีการพัฒนาการศึกษาแบบทางเลือกขึ้นมาเพื่อเป็นทางเลือกใหม่ ที่แตกต่างจากการศึกษาระบบเดิม

การศึกษาแบบทางเลือก (Alternative Education) หมายถึงการจัดการศึกษาเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้เรียนที่ไม่ประสงค์จะเรียนในระบบการศึกษาตามปกติซึ่งมีเหตุผลมาจากพื้นฐานของบุคคลตามปรัชญาความเชื่อทางการศึกษาและการเรียนรู้หรือตามปรัชญาความเชื่อทางการเมือง ปรัชญาความเชื่อทางศาสนาและความศรัทธา หรือเป็นการสนองความต้องการส่วนบุคคลเป็นการเฉพาะมิใช่การศึกษาที่จัดให้กับบุคคลทั่วไป หรือแม้กระทั่งการสนองตอบของบุคคลที่จะปฏิเสธระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในการศึกษาระบบปกติจากความหมายดังกล่าวข้างต้น ตัวอย่างการจัดการศึกษาทางเลือกในปัจจุบันสามารถเห็นได้จากรูปแบบของโรงเรียนวิถีธรรม โรงเรียนวิถีธรรมชาติ การสอนแบบ Home-based Learning หรือ Home-school เป็นต้น ซึ่งมี จุดเน้นที่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาหลักสูตร การจัดบรรยากาศให้เข้ากับวิถีของชุมชน และความเชื่อเป็นหลัก (รุ่งอรุณ ไสยโสภณ, ม.ป.ป., หน้า 32)

ในปัจจุบัน มีการจัดชนิดของการศึกษาไว้สี่ชนิด คือ การศึกษาในระบบ (Formal Education) การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) การศึกษาตามอัธยาศัย (In-formal Education) และการศึกษาคตลอดชีวิต (Live Long Education)

บ้านเรียน (Home School) เป็นรูปแบบการศึกษาที่ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบการใช้รูปแบบที่เน้นการศึกษาแบบอยู่บ้านโดยมีการจัดการเรียนสอน โดยผู้ปกครองเป็นผู้พัฒนา การจัดการศึกษาดังกล่าวมีรูปแบบแตกต่างจากการศึกษากระแสหลักที่มีรูปแบบของการจัดการศึกษาแบบระบบเดียวหลักสูตรเดียว การศึกษาดังกล่าวได้รับการยอมรับและมีรูปร่างขึ้นเมื่อ มีการประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตามมาตรา 12 เปิดโอกาสให้บุคคล องค์กร เอกชน ชุมชน สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ จัดการศึกษาขึ้นพื้นฐาน ได้รวมไปถึงการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่เรียกกันว่า โฮมสกูล (Home School) (วิภาณี กาญจนภิญญกุล, 2550, หน้า 1)

จากการประกาศพระราชบัญญัติดังกล่าวทำให้บทบาทของบ้านเรียนในสังคมไทยจึงเริ่มมีมากขึ้น จนกระทั่งปี 2547 ก็ได้มีการออกกฎกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง “สิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว” ซึ่งกำหนดให้ครอบครัวที่ต้องการจะจัดการศึกษาเองมาขออนุญาตที่สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนาอยู่ โดยพ่อแม่จะต้องเรียนจบไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า เว้นแต่ได้รับการประเมินว่าเป็นผู้มีความสามารถในการจัดการศึกษา (วิภาณี กาญจนภิญญกุล, 2550, หน้า 1) ดังนั้นรูปแบบการศึกษาแบบบ้านเรียนจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในสังคมไทยมากขึ้นในเรื่องของการจัดระบบการศึกษาแบบทางเลือกใหม่

ดังนั้นรูปแบบการศึกษาแบบบ้านเรียนจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในสังคมไทยมากขึ้นในเรื่องของการจัดระบบการศึกษาแบบทางเลือกใหม่

บ้านเรียนมรดกใหม่จัดตั้งขึ้นภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการมรดกใหม่ ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่ผลิตละครเวทีสัญจรเพื่อการศึกษา ตระเวนให้ความรู้เยาวชนทั่วประเทศเป็นเวลา มากกว่า 10 ปี จนกระทั่งคณะกรรมการมรดกใหม่ที่น่าโดยครูช่าง หรืออาจารย์ชนปรีชาภัทร์ จึงได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการให้การศึกษาแก่เยาวชนผ่านวิธีการของละครอย่างจริงจัง เพราะพบว่าละครเป็นศาสตร์ที่สามารถให้ความรู้แบบองค์รวมได้ สามารถบูรณาการความรู้ทั้งศาสตร์ ศิลป์ และการใช้ชีวิต จึงได้สร้างหลักสูตรบ้านเรียนมรดกใหม่ขึ้น ใน พ.ศ. 2549 ภายใต้การดูแลของสมาคมคนเล่าเรื่อง ตั้งอยู่เลขที่ 25/5 หมู่ 5 ตำบลคลองหก อำเภอลำลูกเกด จังหวัดปทุมธานี โดยเปิดให้การศึกษาแก่นักเรียนทั้งระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษา

ระบบการเรียนของบ้านเรียนมรดกใหม่จึงเป็นระบบการเรียนการสอน ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติปี พ.ศ. 2542 โดยบ้านเรียนมรดกใหม่จัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนเสมือนหนึ่ง ผู้ปกครองตามที่ผู้ปกครองอนุญาต โดยผู้เรียนจะอยู่ร่วมกันในโรงเรียนในลักษณะของการศึกษา แบบสำนัก มีครูผู้ปกครองทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองแทนผู้ปกครองที่แท้จริง การจัดการเรียนรู้ ดังกล่าวไม่มีการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายจากผู้เรียน และรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต ปีจ่าย 4 ตลอดจนปัจจัยพื้นฐานอื่น ๆ ทั้งหมดของผู้เรียน ครูผู้ปกครองทำงานในลักษณะของอาสาสมัคร ไม่รับเงินเดือน ยึดหลักการจัดการศึกษาเสมือนการจัดการศึกษาแก่บุตรหลานของตนเอง (สมาคมคนเล่าเรื่อง, 2550, หน้า 4)

หลักสูตรการศึกษาเป็นหลักสูตรบูรณาการที่มีหลักสูตรกลางของโรงเรียนซึ่งเป็น หลักสูตรการบูรณาการด้วยหลักของพุทธศาสนา และศาสตร์ของศิลปะการละคร มีรายละเอียด ปลีกย่อยเป็นหลักสูตรรายบุคคลตามศักยภาพ ตามพื้นฐาน และตามพัฒนาการของผู้เรียน และการ วัดผลประเมินผลก็จะทำเป็นรายบุคคล เป็นการศึกษาแบบองค์รวมที่บูรณาการกลุ่มสาระวิชาต่าง ๆ เข้าไปในรูปแบบของละครเวที ทั้งแปดกลุ่มสาระการเรียนรู้ (สมาคมคนเล่าเรื่อง, 2550, หน้า 4)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่านอกจากบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นจะมีการจัดการเรียนการสอน ที่เป็นรูปแบบการศึกษาแบบทางเลือกที่อยู่นอกระบบการศึกษาแล้ว ยังได้นำรูปแบบของละครมาใช้ ในหลักสูตรการเรียนการสอนทำให้ระบบการเรียนรู้อยู่ในรูปแบบดังกล่าวของบ้านเรียนมรดกใหม่ เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เป็นสมัยใหม่ของระบบการศึกษาในประเทศไทย จึงทำให้เป็นที่ น่าสนใจว่าบ้านเรียนมรดกใหม่นั้นมีพัฒนาการอย่างไร และรูปแบบของการศึกษาแบบองค์รวม โดย ผ่านละครอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและพัฒนาการของบ้านเรียนมรดกใหม่ในการศึกษาแบบองค์รวม
2. เพื่อศึกษาวิธีการจัดการศึกษาแบบองค์รวมผ่านละครของบ้านเรียนมรดกใหม่
3. เปรียบเทียบการจัดการศึกษาแบบองค์รวมผ่านละครกับสถาบันการศึกษาอื่น

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตในแง่เวลาของการศึกษา ในการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ผู้วิจัยจะศึกษาในช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2556 เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่บ้านเรียนมรดกใหม่ได้จัดเรียนการสอน
2. ขอบเขตในแง่เนื้อหาของการศึกษา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในเรื่องของเนื้อหาที่เกี่ยวข้องของแนวคิดและพัฒนาการของบ้านเรียนมรดกใหม่ กระบวนการเรียนการสอนแบบองค์รวมของบ้านเรียนมรดกใหม่ และปัญหาและอุปสรรค ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแบบองค์รวมผ่านละคร จากหลักสูตร และบทละครที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน
3. ขอบเขตในแง่ของสถานที่ ผู้วิจัยจะศึกษากันเรียนมรดกใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ที่ 25/5 หมู่ 5 ตำบลคลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ภายใต้การดูแลของสมาคมคนเล่าเรื่อง

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิด และพัฒนาการของบ้านเรียนมรดกใหม่ในการศึกษาแบบองค์รวมผ่านละครของบ้านเรียนมรดกใหม่
2. ได้องค์ความรู้เรื่องวิธีการจัดการศึกษาแบบองค์รวมผ่านละครของบ้านเรียนมรดกใหม่
3. ได้พบทางเลือกในการจัดการเรียนการสอนจากการเปรียบเทียบกับสถาบันการศึกษาอื่นที่ใช้แนวทางใกล้เคียงกัน

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง บ้านเรียนมรดกใหม่: การให้การศึกษาแบบองค์รวมผ่านละคร เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาจากเอกสาร
2. การสัมภาษณ์ จากผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาการละคร ครูผู้ปกครอง ผู้สร้างหลักสูตร และผู้เขียนบทละคร ตลอดจนนักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน
3. วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์

4. สังเคราะห์ข้อมูล

5. นำเสนอผลงานการวิจัยโดยใช้วิธีพรรณาวิเคราะห์

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้จะใช้วิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) นั้นเป็นการศึกษาจากเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง ดังนี้

1.1 เอกสารชั้นต้น (Primary Document) เป็นข้อมูลปฐมภูมิที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารที่สำคัญ เช่น หนังสือประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย วัตถุค้นคว้า และหลักสูตรบทละคร เป็นต้น

1.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Document) เป็นข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์แล้วระดับหนึ่งและเพื่อช่วยให้วิเคราะห์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เอกสารชั้นรองที่สำคัญ คือ บทความวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้อง

2. การสัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interviews) โดยอาศัยผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-informants) ได้แก่ ผู้นำของคณะละครมรดกใหม่ อาจารย์ผู้ปกครองของบ้านเรียนมรดกใหม่ ผู้เขียนบท และเด็ก เป็นต้น

3. กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเข้าสู่พื้นที่วิจัย มีดังนี้

3.1.1 การเตรียมอุปกรณ์ ผู้วิจัยเตรียมอุปกรณ์สำหรับช่วยเก็บข้อมูล คือ เทปบันทึกเสียง โดยการบันทึกนั้นต้องได้รับอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์

3.1.2 การแนะนำตัว ผู้วิจัยแนะนำตัวต่อผู้นำคณะละครมรดกใหม่และสมาชิกโดยการอธิบายถึงอาชีพที่ทำอยู่ และสถานภาพการเป็นนักศึกษา หลังจากนั้นผู้วิจัยจะอธิบายถึงว่าทำไมถึงเลือกมาทำวิจัยในพื้นที่ดังกล่าว โดยจะบอกถึงจุดประสงค์และผลที่ตามมาจากการวิจัย

3.2 การสร้างความสัมพันธ์ (Rapport) เป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้เกิดความไว้วางใจเชื่อใจในการให้ข้อมูล

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นผู้วิจัยจะเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักหรือผู้ที่รู้เรื่องนั้นดี จะสัมภาษณ์โดยการสนทนาซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต้องการ โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ

3.4 การสรุปผลการวิจัย ในขั้นนี้จะเป็นกระบวนการของการตกผลึกที่ได้จากการสัมภาษณ์ การอ่านเอกสาร จากคำสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์บอกเล่า ซึ่งข้อมูลที่ได้เหล่านี้จะนำมาวิเคราะห์โดยใช้หลักการตีความ (Interpretive Analysis) เพื่อให้ได้ข้อสรุป

4. การตรวจสอบข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยจะใช้หลักการที่สำคัญดังนี้

4.1 การตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูลที่มีจุดยืนต่างกัน ในการวิจัยนี้จะใช้ผู้ให้ข้อมูลที่มีจุดยืนหลากหลาย ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีจุดยืนต่างกันในการทำงานที่มีรูปแบบแตกต่างกัน

4.2 การตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน ในการวิจัยนี้จะใช้แหล่งข้อมูลจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์มาเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาแบบองค์รวมมาวิเคราะห์วิธีการจัดการศึกษาที่ผ่านละคร ซึ่งให้เด็กเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้ละครเป็นสื่อการสอนโดยนำ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้เข้าไปในบทละครที่เด็กใช้ในเรียนรู้ และตีความออกมาในรูปแบบเชิงพรรณนา

นิยามศัพท์เฉพาะ

บ้านเรียน (Home School) หมายถึง เป็นทางเลือกหนึ่งของระบบการศึกษาทางเลือกที่ผู้เรียนมีหลักสูตรการศึกษาเป็นของตนเอง เป็นเรื่องของการเรียนการสอนที่เน้นการสอนแบบครอบครัว การศึกษาดังกล่าวได้รับการยอมรับและมีรูปร่างขึ้นเมื่อ มีการประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตามมาตรา 12 เปิดโอกาสให้บุคคล องค์กรเอกชน ชุมชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ รวมไปถึงการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่เรียกกันว่า โฮมสคูล

คณะละครมรดกใหม่ หมายถึง คณะละครคณะหนึ่งที่ผลิตละครเวทีสัญจรเพื่อการศึกษาตระเวนให้ความรู้เยาวชนทั่วประเทศเป็นเวลามากกว่า 10 ปี โดยมีครูช่าง หรือ อาจารย์ชนประคัลภ์ จันทร์เรือง เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นประธานองค์ความรู้ มีลักษณะการทำงานที่ไม่เน้นแสวงหาผลกำไร

บ้านเรียนมรดกใหม่ หมายถึง สถาบันการศึกษาที่จัดการศึกษาที่ใช้รูปแบบบ้านเรียน โดยใช้ศิลปะการละครเป็นวิธีการหลักในการแสวงหาความรู้ มีคณาจารย์และผู้จัดการการศึกษาเป็นสมาชิกของคณะละครมรดกใหม่ทั้งหมด โดยได้รับมอบอำนาจตามกฎหมายจากผู้ปกครองให้จัดการศึกษาสำหรับเยาวชนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ในรูปแบบของบ้านเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี เขต1 และมีสถานที่ตั้งอยู่ที่ บ้านเลขที่ 25/5 หมู่ 5 ตำบลคลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University